

GENDER YONDASHUV ASOSIDA TALABA-QIZLARDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH

Xolova Mohigul Shavkatovna

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Xolovamohigul1994@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14316906>

Annatsiya: Hozirgi kunda jamiyatda gender tengligi, xususan, ayollar va qizlarning ta'limdagi o'rni tobora muhim ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Ta'lim tizimida o'qitishning yangi metod va texnologiyalari yordamida talaba qizlarning bilim olish jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning ahamiyati ortmoqda. Tanqidiy fikrlash esa nafaqat bilimlarni chuqur o'zlashtirishni ta'minlaydi, balki shaxsiy qarorlar qabul qilishda, ijtimoiy hayotda, va kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishishda ham muhim rol o'ynaydi. Maqolada gender yondashuv asosida talaba qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari tahlil qilinadi va bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlari: tafakkur, jarayon, jinsiy tafovut, tarbiya, ta'lim sohasi, ijtimoiy muhit, fikrlash qobiliyati, kreativlik, ilm-fan, mativatsiya, oila, jamiyat

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОК НА ОСНОВЕ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА

Аннотация: В настоящее время гендерное равенство в обществе, особенно роль женщин и девочек в образовании, становится все более важным. С помощью новых методов и технологий обучения в системе образования возрастает значимость развития критического мышления студенток в процессе обучения. Критическое мышление не только обеспечивает глубокое обучение, но и играет важную роль в принятии личных решений, в общественной жизни, в достижении успеха в профессиональной деятельности. В статье анализируются технологии развития критического мышления студенток на основе гендерного подхода и даются рекомендации по эффективной реализации этого процесса.

Ключевые слова: мышление, процесс, гендерные различия, образование, образовательная сфера, социальная среда, мыслительная способность, творчество, наука, мотивация, семья, общество.

DEVELOPING CRITICAL THINKING IN FEMALE STUDENTS BASED ON A GENDER APPROACH

Abstract: Nowadays, gender equality in society, in particular the role of women and girls in education, is becoming increasingly important. With the help of new methods and technologies of teaching in the educational system, the importance of developing critical thinking in the process of acquiring knowledge among female students is increasing. Critical thinking not only ensures deep assimilation of knowledge, but also plays an important role in making personal decisions, achieving success in social life and professional activities. The article analyzes technologies for developing critical thinking in female students based on a gender approach and gives recommendations for the effective implementation of this process.

Keywords: thinking, process, gender difference, education, educational sphere, social environment, thinking ability, creativity, science, motivation, family, society

KIRISH

Tanqidiy fikrlash – bu ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash va yangi qarorlar qabul qilishda mantiqiy yondashuvni talab qiladigan intellektual jarayondir. U o'z ichiga quyidagilarni oladi: argumentlar keltirish, dalillarni tahlil qilish, xulosa chiqarish, qarorlarni muhokama qilish va yanada aniq fikrlarni shakllantirish. Talaba qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, ularning o'z-o'zini anglashini, muammolarni hal qilish qobiliyatini va ijtimoiy faoliyatda ishtirokini oshiradi.

ASOSIY QISM

Gender yondashuvining ta'limda roli

Gender yondashuv ta'lim jarayoniga o'zgacha nuqtai nazar bilan qaraydi. Bu yondashuv orqali talaba qizlarga va o'g'il bolalarga o'z imkoniyatlarini teng ravishda rivojlantirish imkoniyatlari taqdim etiladi. Gender asosida ta'limda ayollarning va qizlarning faol ishtirokini ta'minlash uchun maxsus strategiyalar va metodlar ishlab chiqilgan. Talaba qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda gender yondashuvining muhim roli bor, chunki bu yondashuv qizlarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish, qarorlar qabul qilishda ishtirok etish, va zamonaviy ijtimoiy muammolarga tanqidiy yondashish imkoniyatini beradi.

Talaba qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning texnologiyalari

1. Interfaol o'quv usullari

Interfaol metodlar yordamida talaba qizlarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish imkoniyati yaratiladi. Guruhli ishlar, munozaralar, va rolli o'yinlar orqali talabalar o'zaro fikr almashadilar va turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqadilar. Bu jarayon nafaqat bilimni rivojlantiradi, balki tanqidiy fikrlash qobiliyatini ham oshiradi.

2. Dasturiy ta'minot va onlayn resurslar

Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, onlayn platformalar va interaktiv dasturlar talaba qizlarga tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda yordam beradi. Masalan, online forumlar, bloglar, va ijtimoiy tarmoqlarda fikrlarni baham ko'rish va tahlil qilish, zamonaviy bilimlarni o'zlashtirishda katta ahamiyatga ega.

3. Problemlar asosida o'qitish

Problema asosida o'qitish texnologiyasi talaba qizlarga real hayotdagi muammolarni hal qilishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Bu metodda talaba qizlarga muammolarni tahlil qilish, yechimlarni izlash va natijalarga asoslangan xulosa chiqarish talab etiladi.

4. Tanqidiy fikrlar yaratish bo'yicha mashqlar

Tanqidiy fikrlarni rivojlantirish uchun talaba qizlarga turli xil mashqlar, vazifalar va testlar taklif etiladi. Ushbu mashqlar orqali ular o'z fikrlarini mantiqiy, tahliliy va dalillar asosida ifoda etishga o'rganadilar.

Talaba qizlarga tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda genderga oid stereotiplar va kamsitishlarga qarshi kurashish zarur. O'qituvchilar va ta'lim tizimi gender tengligini ta'minlash uchun maxsus kurslar va treninglar o'tkazishlari lozim.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda interfaol va innovatsion metodlardan keng foydalanish tavsiya etiladi.

Talaba qizlar uchun maxsus onlayn platformalar va interaktiv dasturlar yaratish, ularni tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga undash.

O'qituvchilar, talaba qizlarning fikrini erkin ifoda etishlariga yordam beradigan muhit yaratishlari, turli qarorlar va nuqtai nazarlarga ochiq bo'lishlari kerak.

Talaba qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, ular uchun faqat akademik muvaffaqiyatlarni ta'minlabgina qolmay, balki hayotda ham ongli, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxslar bo'lib shakllanishlarini ta'minlaydi. Gender yondashuv asosida ishlab chiqilgan texnologiyalar va metodlar bu jarayonni samarali amalga oshirishda muhim vositadir. Ta'lim tizimining bu boradagi sa'y-harakatlari talaba qizlarning kelajakdagi ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Gender yondashuvi asosida bu jarayonning o'ziga xos o'rni bor, chunki gender stereotiplari va kamsitishlar talaba qizlarning o'z fikrlarini ifoda etish va tanqidiy fikrlashga bo'lgan qobiliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Quyidagi qo'shimcha jihatlar mavzuni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

1. Gender va tanqidiy fikrlash: muammolar va kengayish

Gender stereotiplari va jamiyatdagi ayollar va qizlarga oid an'anaviy qarashlar, ular uchun ta'lim tizimida ba'zi cheklovlar yaratishi mumkin. Masalan, qizlarga ko'pincha ijodiy sohalarda yoki ilmiy faoliyatda o'zlarini ifoda etish qiyin bo'lishi mumkin. Bunday stereotiplar, shuningdek, ayollarning tanqidiy fikrlash va bilim olishdagi qobiliyatini past baholashga olib kelishi mumkin.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda gender tengligi asosida ta'lim metodlarini qo'llash, ayniqsa, qizlarni mustaqil fikr bildirishga, o'z qarorlarini mantiqiy asosda qabul qilishga undash uchun zarur. Bu jarayon nafaqat o'qituvchilardan, balki jamiyatdan ham qo'llab-quvvatlashni talab qiladi.

2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda genderga oid strategiyalar

Gender tengligini ta'minlashda, talaba qizlar uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantiradigan strategiyalarni ishlab chiqish muhimdir. Bu strategiyalar quyidagicha bo'lishi mumkin:

Rolli o'yinlar va guruhli muhokamalar: Rolli o'yinlar va guruhli muhokamalar orqali talabalar turli vaziyatlarda o'z fikrlarini erkin va tanqidiy tarzda ifoda etishadi. Qizlarga o'z fikrlarini va qarorlarini mantiqiy asosda himoya qilish, boshqalar fikrini hurmat qilishni o'rgatish bu jarayonda muhimdir.

Zamonaviy o'quv materiallari va resurslar: O'qitishda gender tengligini ta'minlovchi zamonaviy o'quv materiallari va resurslarni qo'llash, qizlarga ham, o'g'il bolalarga ham tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, ayollarning ilm-fan, san'at, siyosat kabi sohalarda erishgan muvaffaqiyatlari haqida ma'lumotlar o'qitishda qo'llanilishi, talabalar uchun motivatsiya bo'lishi mumkin.

Muammolarni hal qilishda ijodkorlik: Gender tengligi asosida qizlarga ijodiy fikrlash va turli ijtimoiy muammolarni tanqidiy tahlil qilishni o'rgatish, ularga kengroq dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, o'z-o'zini anglash va boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni rivojlantiradi.

3. Gender yondashuvini ta'limga integratsiya qilish

Inson huquqlari va gender tengligi bo'yicha darslar: Gender tengligini ta'minlash, ayollarning huquqlarini himoya qilish, ularning imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha maxsus darslar va mavzularni o'qitishda qo'llash talabalar uchun foydalidir. Bu, ayniqsa, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan darslar bilan birgalikda amalga oshirilsa, qizlar o'zlarining huquqlarini va imkoniyatlarini anglashlari mumkin.

O'qituvchilarni tayyorlash: O'qituvchilarni gender tengligi va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan treninglar orqali ularni tayyorlash muhimdir. O'qituvchilar, o'z o'quvchilariga gender stereotiplari va diskriminatsiyadan holi bo'lgan ta'lim muhitini yaratish orqali talaba qizlarning o'z fikrlarini ifoda etish imkoniyatlarini kengaytirishlari mumkin.

4. Texnologiya va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

Bugungi kunda texnologiyalar talaba qizlarga o'z bilimlarini mustaqil ravishda rivojlantirish imkoniyatlarini taqdim etadi. Masalan, onlayn platformalar, bloglar, va ijtimoiy tarmoqlar orqali talabalar o'z fikrlarini baham ko'rishadi, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradigan turli tahliliy va baholovchi materiallarga kirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shu bilan birga, texnologiyalar qizlarni turli sohalarda bilim olishga va innovatsion fikrlashni rivojlantirishga undaydi.

5. O'qitishning innovatsion usullari

Innovatsion usullar, masalan, problem-based learning (PBL), flipped classroom metodlari va project-based learning (PjBL) metodlari orqali talaba qizlarga tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda yordam beriladi. Ushbu metodlar o'quvchilarga real hayotdagi masalalarni hal qilishda mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish va yaratish jarayonida qatnashish imkonini beradi. Bunday o'quv jarayonlarida, genderga oid muammolarni tahlil qilish, qizlarga o'z fikrlarini ifoda etish va ta'lim jarayonida teng ishtirok etishga imkoniyat yaratadi.

Talaba qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari va gender yondashuvi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ular birgalikda zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Gender tengligini ta'minlash, qizlarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga, mantiqiy va tanqidiy qarorlar qabul qilishga undash orqali, ularning akademik, ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatlarini oshirishga yordam beradi. Bu esa jamiyatning barcha qatlamlarida barqaror rivojlanish va tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Oliy ta'lim tizimida gender tafovutlar va gender stratifikatsiyasi ijtimoiy va pedagogik nuqtayi nazardan o'zini oqlaydi. J.Stenli gender tafovutlarga nisbatan ilmiy nazariyani ilgari suradi. Genderdagi differentsiatsiya shunday jarayonki, unda erkaklar va ayollar o'rtasidagi biologik farqlar ijtimoiy mazmunga ega bo'ladi va ijtimoiy tasniflash vositasi sifatida qo'llaniladi. Gender roli gender atrofidagi tushunchalardan kelib chiqadigan ijtimoiy umidlar, shuningdek, nutq, o'zini tutish, kiyimlar va imo-ishoralari shaklidagi xatti-harakatlardir.

Gender yondashuv va shaxsga qadriyatli yondashuv asosida talaba-qizlarning ijtimoiy faolligini rivojlantirish bugungi kunda ta'lim sohasi hamda yoshlar ma'naviy saviyasini oshirishga xizmat qiladi. Tanqidiy fikrlash eng yaxshi xulosaga kelish uchun to'g'ri savollar berishdan kelib chiqadi. Kuchli tanqidiy fikrlovchilar eng yaxshi harakat yo'nalishini aniqlash uchun ma'lumotni turli nuqtai nazardan tahlil qiladilar. Agar kuchli tanqidiy fikrlash qobiliyatingiz bor deb o'ylamasangiz, tashvishlanmang.

XULOSA

Talaba qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, bugungi ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayon nafaqat ularning bilim olish jarayonini chuqurlashtiradi, balki shaxsiy va ijtimoiy faoliyatda mustaqil fikrlash, qarorlar qabul qilish va muammolarni hal qilish qobiliyatini ham oshiradi. Gender yondashuvi asosida ta'lim tizimida ayollar va qizlarga teng imkoniyatlar yaratish, ularning intellektual va ijodiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish juda muhimdir.

Qizlarni tanqidiy fikrlashga rag'batlantirishda, gender stereotiplari va kamsitishga qarshi kurashish, shuningdek, ularning o'z fikrlarini erkin ifoda etishlariga imkon beradigan ta'lim muhitini yaratish zarur. Innovatsion o'qitish metodlari, masalan, guruhli muhokamalar, rolli o'yinlar, onlayn platformalar va zamonaviy texnologiyalar, talaba qizlarga tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda katta yordam beradi.

O'qituvchilar va ta'lim tizimi tomonidan gender tengligini ta'minlash va talaba qizlarni mustaqil fikrlashga undash, ularning akademik muvaffaqiyatlarini oshiradi va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shuningdek, bunday yondashuv jamiyatdagi umumbiznes, siyosat va madaniyat kabi sohalarda ham ayollarning ishtirokini oshiradi va gender tengligini yanada rivojlantiradi.

Shunday qilib, talaba qizlar orasida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish nafaqat ta'lim tizimi uchun, balki butun jamiyat uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning kelajakdagi ijtimoiy, ilmiy va kasbiy muvaffaqiyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Gender yondashuvi asosida bu jarayonni amalga oshirish, zamonaviy ta'limni yanada sifatli va teng huquqli qilish uchun zarur sharoitlarni yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 48 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 104 b.
3. "Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika (darslik) –T.: 2009
4. Mavlonova R. va boshqalar. . Ijtimoiy pedagogika (o'quv qo'llanma) –T.: 2009
5. Begmatov A., Quraev M. Ijtimoiy pedagogikaning dolzarb masalalari. T.: OPI to'plami. 2008
6. Davletshin M.G. va boshqalar. Qobiliyat va uning diagnostikasi. – T.: Tarbiyachi, 1997. -134 b.
7. Yo'ldoshev J./. "Ta'lim yangilanish yo'lida". – T.: Tarbiyachi. 2000. 207 b.
8. Nishonaliyev U. Ta'lim standarti va pedagogik innovatsiyalar. // Xalq ta'limi. 1999. № 6. 28-31 b.
9. Ochilov M.O. Muallim qalb me'mori. –T.: Tarbiyachi. 2001. - 429 b.
10. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi: Nasaf. 2000. - 80 b.
11. Saidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. – T.: O'z MU. 2003. - 66 b.
12. Saidahmedov N.S., Ochilov A. Yangi pedagogik texnologiya mohiyati va zamonaviy loyihasi. –T.: XTV RTM, 1999. -55 b.
13. Saydulloyevich, O. Y. (2023). SAMPLES OF THE WISDOM OF IMAM ABU HAMID GHAZALI QUOTED IN THE GREAT WORKS. *World Bulletin of Social Sciences*, 25, 18-21.
14. Saidulloevich, Y. O. (2022). Comments and explanations on the works of the great mutaffakkir imam ghazali. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(12), 241-244.
15. Saydulloyevich, O. Y., & Shavkatovna, K. M. (2021). Developing Healthy Thinking In Students As A Pedagogical Problem. *European Journal Of Life Safety And Stability (2660-9630)*, 12, 424-429.
16. Xolova, M. S., & Ochilov, Y. S. (2021). Pedagogical Conditions For The Development Of Healthy Thinking In Students. *Academic research in educational sciences*, 2(6), 54-57.
17. Saydulloyevich, O. Y., & Shavkatovna, X. M. (2022). Scientific activity and spiritual heritage of Imam ghazali.
18. Saydulloyevich, O. Y. (2022). The educational and moral significance of the spiritual heritage of Imam ghazali.